

باغ دولت آباد یزد (بادگیر تقریبا 34 متری آن بلندترین بادگیر خشتی جهان است)

AL archilearn.net/blog/باغ-دولت-آباد-یزد-بادگیر-تقریبا-34-متری-آ/

بهمن ۱۴۰۰

3.2/5 - (4 امتیاز)

باغ دولت آباد یزد

هشت باغ دولت آباد که به اختصار باغ دولت آباد نامیده می‌شود یادگاری است از دوره‌های افشاریه و زندیه است.

که شامل عمارت سردر، ساختمان هشتی و بادگیر، عمارت بهشت آئین و تالار آینه، عمارت تهرانی، آب انبار دو دهانه و باغ ناصر است.

باغ دولت آباد یزد یکی از زیباترین باغ‌های تاریخی ایران است؛ جایی که معماری، طبیعت و اصالت ایرانی دست در دست هم داده‌اند تا معجزه‌ای در دل خاک کویر رقم بزنند. این باغ با معماری اصیل، فضای سرسبز و بادگیر بلند خود نه تنها یکی از جاذبه‌های مهم گردشگری شهر یزد به‌شمار می‌رود، بلکه در فهرست میراث جهانی یونسکو نیز ثبت شده است.

قدم زدن در این بنای تاریخی تجربه‌ای متفاوت از ترکیب زیبایی طبیعت و ظرافت معماری ایرانی را برای هر بازدیدکننده‌ای رقم می‌زند. باغ دولت آباد یزد یادگاری از دوران زندیه است که توسط محمدتقی‌خان بافقی، حاکم وقت یزد ساخته شد و به عنوان مرکز حکومت محلی و سکونتگاه وی مورد استفاده قرار می‌گرفت. ویژگی منحصر به فرد این باغ، بادگیر عظیم و خشتی آن است که با ارتفاعی حدود ۳۳.۸ متر، بلندترین بادگیر جهان محسوب می‌شود و هنوز هم چشم هر بیننده‌ای را خیره می‌کند. در ادامه این مطلب همراه ما باشید تا با این بنای تاریخی زیبا بیشتر آشنا شوید.

تاریخچه باغ دولت آباد

باغ دولت آباد از مجموعه های مشهور دوره زندیه می باشد که قدمت ساخت آن به سال 1160 هجری قمری باز می گردد. این باغ به دستور محمد تقی خان بافقی، حکمران و والی یزد ساخته شد و یکی از زیباترین باغ های ایرانی است.

در اواخر دوره افشاریه، محمد تقی خان بافقی ملقب به خان بزرگ، حکومت یزد را در دست گرفت. او در قرن هجدهم میلادی تصمیم به ایجاد باغی به نام دولت آباد گرفت. این باغ در آن زمان خارج از حصار شهر قرار داشت و سمت شمالی باغ به خیابانی پر از درخت منتهی می شد.

باغ دولت آباد، در دوره های بعد به عنوان محلی برای اقامت حاکمان وقت از جمله شاهرخ میرزا و کریم خان زند کاربرد داشت. این باغ در دوره زندیه اعتبار زیادی کسب کرد و به هشت باغ دولت آباد شهرت یافت.

سپس، در دوره قاجار با گسترش شهر، به دروازه چهار منار متصل شد. با این وجود باز هم در خارج از حصار شهر قرار می گرفت.

پس از قاجار باغ دولت آباد تا مدتی متروکه ماند.

سپس، در دوره پهلوی با گسترش ساخت و ساز، ساختمان ها اطراف باغ را فرا گرفتند و باغ دولت آباد تقریباً در بخش مرکزی یزد قرار گرفت.

در سال ۱۳۴۸ تا ۱۳۶۴ وزارت فرهنگ و هنر این باغ را از اداره اوقاف اجاره کرد و به دفتر حفاظت آثار باستانی کشور سپرد.

در سال ۱۳۴۸ خورشیدی، عملیات مرمت و بازسازی توسط این دفتر آغاز شد و بخش هایی از آن تعمیر شدند. بازسازی دیگر در فاصله سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۱ خورشیدی انجام شد. با این وجود، رونقی که باغ در دوره افشاریه داشت هیچ وقت به آن بازنگشت.

معماری باغ دولت آباد

- باغ دولت آباد یکی از زیباترین باغ های ایران به شمار می رود که در وسعتی در حدود 6.4 هکتار احداث شده است.
- در زمان محمد تقی خان، باغ دولت آباد از سمت شمال به خیابانی می رسید که درختان بسیاری داشت؛ بطوریکه این درختان، مانع دید از خارج به داخل باغ می شدند. به این سبب این خیابان را "هزار درخت" نیز می گفتند که عرض 4 تا 5 متر و طولی بیش از 20 کیلومتر داشت و به سمت رحیم آباد می رفت.
- در سمت شرق باغ نیز خیابانی بطول 8 کیلومتر قرار داشت و از سمت غرب باغ به مسیل رودخانه ی خشک محدود می شد.
- در این زمان باغ خارج از حصار شهر یزد قرار داشت. با گسترش یافتن شهر، این باغ در دوران قاجاریه متصل به دروازه "چهار منار" اما همچنان خارج شهر قرار می گرفت.
- با گذشت زمان، بافت شهری اطراف آن را پر کرد، بطوریکه در دوران پهلوی ساخت و ساز حومه شهری پیرامون آن را فرا گرفت و به تدریج باغ در مرکز شهر یزد قرار گرفت.
- طرح باغ دولت آباد یکی از اصیل ترین و بدیع ترین طرح های باغ رسمی ایرانی است.

- سطح باغ به دو بخش با محیط مستطیل با ابعاد 116 در 274 متر و 104 در 278 متر ، تقسیم می شود که به صورت عمود بر هم قرار گرفته اند.
- محور تقارن مستطیل بزرگتر محور اصلی باغ دولت آباد در راستای شمال غربی جنوب غربی با زاویه 30 درجه نسبت به محور غربی- شرقی قرار می گیرد.
- هندسه باغ دولت آباد یک هندسه ی منظم است که سطح باغ را به دو بخش مستطیلی شکل عمود بر هم (باغ بیرونی و باغ اندرونی) تفکیک کرده است.
- محور تقارن مستطیل بزرگتر، محور اصلی باغ اندرونی است که آبنمای بزرگ باغ به ابعاد 194 در 12 متر بر این محور منطبق می باشد.
- در واقع این محور، همان محوری است که عمارت سردر را به عمارت هشتی متصل می کند.
- معمار باغ با کاشت درخت در دو جانب محور اصلی ، علاوه بر این که سبب تمرکز دید بسوی عمارت های اصلی باغ می شود ، موجب عدم محدودیت دید از سوی هر یک از عمارات بسمت منظر باغ نیز می گردد و بر اتصال بصری بین دو عمارت تاکید می کند.
- وجود چشم انداز اصلی به شکل مستقیم و کشیده در محور طولی باغ روبروی کوشک و کاشتن درختان بلند در دو طرف آن نقشی اساسی در ایجاد پرسپکتیوی دارد که باغ را طولانی تر جلوه گر می سازد
- آبنما که دقیقاً بر محور تقارن باغ اندرونی منطبق می باشد سطح باغ را به دو کرت مستطیلی متقارن تقسیم می کند.
- در باغ اندرونی قسمت عمده باغ کرت بندی شده است. تناسبات کرت بندی ها از تناسبات دو باغ مستطیل شکل تبعیت می کند.
- محور تقارن مستطیل کوچکتر که همان باغ بهشت آیین می باشد بر محور اصلی باغ عمود می باشد. م
- مستطیل باغ بهشت آیین توسط یک حوض مستطیلی بزرگ که عمود بر محور تقارن مستطیل است به دو قسمت مربع شکل تقسیم می شود که در واقع کرت های اصلی باغ بهشت آیین همین مربع ها می باشند.
- تقارن یکی از اصول معماری ایرانی بشمار می رود بطوریکه در معماری سنتی ایران در تمامی بناها به اشکال مختلف از آن استفاده شده است.
- اوج این تقارن را می توان در محور اصلی باغ دید یعنی جایی که حتی گل ها و درختان نیز قرینه کاشته می شوند.
- نکته قابل تامل در هندسه باغ دولت آباد عدم تطابق محور باغ اندرونی بر محور باغ بیرونی می باشد بطوریکه امتداد محور طولی باغ اندرونی، نسبت به مرکز تقارن باغ بیرونی انحراف دارد.

عناصر و اجزای باغ دولت آباد

1. عمارت سردر (بهشت آیین) 2. عمارت هشتی (عمارت بادگیر) 3. تالار طنبی 4. عمارت طهرانی 5. تالار آیینه
2. عمارت سر در شمالی 7. اصطبل بزرگ 8. آبنیه فرعی و خدماتی 9. آب انبار

عمارت دو طبقه هشتی

این عمارت در انتهای محور اصلی باغ دولت آباد و متصل به دیوار جنوبی قرار دارد و ساختمان اصلی باغ را تشکیل می دهد. عمارت هشتی شامل سه شاه نشین، تالارهای اصلی، حوضخانه ای با حوض مرمری، دو اتاق پستو، بادگیر، و کلاه فرنگی است.

تلفیق آب و هوا در حوضخانه این ساختمان، هوای خنک را از طریق بادگیر به شاه نشین و تالارها انتقال می دهد. به همین دلیل، ساختمان هشتی را عمارت تابستانه یا بادگیر تابستانه نیز می نامند.

شاه نشین عمارت، دارای تزیینات بسیاری است که از جمله آنها کاربردی های استفاده شده در سقف را می توان نام برد. این کاربردی ها با روش معماری مرسوم در یزد، یعنی سیم گل و دم گیری گچی انجام شده اند.

سیم گل ملاتی از ماسه، خاک رس، گاه خرد شده بسیار نرم و مقداری گچ نیم کوب است که برای پوشاندن نهایی سطوح کاربرد دارد. دم گیری گچی نیز با دم یا لبه کار سروکار دارد و برای تزیینات نهایی استفاده می شود. علاوه بر آن، استفاده از پنجره های ارسی و شیشه های رنگی در بخش شاه نشین، جلوه زیبایی به وجود آورده اند.

در طبقه بالای عمارت هشتی، تالاری با ایوان زیبا وجود دارد که امکان تماشای باغ دولت آباد را فراهم می آورد.

بادگیر باغ دولت آباد

این بادگیر که بر روی عمارت هشتی باغ دولت آباد قرار دارد، با 33 متر و 80 سانتی متر ارتفاع، به عنوان بلندترین بادگیر در جهان شناخته شده است.

این بادگیر هشت ضلعی به شکل منشور ساخته شده است که در زیر آن حوضی زیبا قرار دارد.

کارکرد این حوض بسیار جالب است. از طرفی گرد و غباری را که همراه باد وارد ساختمان می شود، جذب می کند. از طرفی دیگر، میزان رطوبت و خنکی محیط را افزایش می دهد. از آنجایی که یزد در منطقه کویری قرار دارد، افزودن قدری رطوبت و خنکی به هوای داخل بنا، آن را مطبوع تر می نماید.

تالار طنابی

این تالار در غرب عمارت هشتی باغ دولت آباد قرار دارد و بادگیری مربعی شکل در بالای آن مشاهده می شود در سمت غرب عمارت هشتی، عمارت طنابی بزرگ و مجللی قرار دارد که دارای بادگیری مربع شکل و رو به باغ است.

در دو طرف تالار طنابی باغ دولت آباد، تالارها، صفاها و شبستان هایی در یک طبقه جای دارد که در و روزن های آن ها به طنابی باز میشود. در زیر طنابی، زیر زمینی ژرف کنده اند که با دو پله راست به باغ می پیوندد و از طرف جنوب با راهرویی به محوطه زیر بادگیر ارتباط دارد.

عمارت سردر

عمارت سردر (در مرز مشترک دو باغ اندرونی و بیرونی) اصلی ترین عمارت باغ بهشت آیین بشمار است که دو طبقه است و زیر خان آن از یک سردر، هشتی و یک اتاق بزرگ (رو به شرق) و چند اتاق کوچک (رو به شمال و جنوب) و چند راهرو تشکیل شده است.

قسمت بهشت آیین

این قسمت در واقع زمستان نشین باغ دولت آباد محسوب می شود، قسمت زمستانه یا سردر نیز نام دارد و رو به آفتاب بنا شده است. بهشت آیین در روبروی عمارت هشتی ساخته شده است و در مرز بین اندرونی و بیرونی قرار دارد. در حقیقت، قسمتی از بهشت آیین در اندرونی و قسمتی در بیرونی قرار گرفته است.

میان دو عمارت هشتی باغ دولت آباد و بهشت آیین محدوده ای وجود دارد که در آن گیاه شبدر کاشته شده است. همچنین، در دو طرف محدوده، درختان گیلاس و انار به چشم می خورند.

بخش های فرعی اندرونی

این بخش شامل حرمخانه (حرمسرا)، آشپزخانه، اتاق های خدمه، اصطبل های تابستانه و زمستانه، درشکه خانه، یک برج دیده بانی و آب انبار است.

نظام آب باغ دولت آباد

- منبع اصلی تامین آب باغ دولت آباد ، قنات دولت آباد می باشد.
- علاوه بر قنات، برای مواقع خشکسالی و برای سیراب کردن باغ و پرکردن حوض های متعدد آن ، یک چاه و منبع آب با گورو (آنچه امروز گاورو نامیده می شود) در ضلع شرقی باغ و در کنار ابنیه خدماتی احداث شده بود.
- همچنین در مواقع اضطراری از آب ذخیره شده در آب انبار باغ دولت آباد نیز استفاده می شد.
- در باغ دولت آباد، آب به تمامی به نمایش گذاشته می شود. معمار با بازی وصف ناپذیری ، بارها آب را به درون زمین برده و بیرون آورده است، بطوریکه آب در تمام سطح باغ حضور دارد.
- آب ابتدا در زیر بادگیر عمارت هشتی و در یک حوض یکپارچه مرمرین دیده می شود که در آن می جوشد و بالا می آید. سپس به حوضی در وسط این عمارت وارد می شود و از آن به سه حوض کشیده مستطیل شکل در سه شاه نشین سرازیر می شود.

- در مقابل ارسی اتاق ها، سه سینه کبکی وجود دارد که از سنگ مرمر است و آن را به شکلی تراشیده اند تا موج ایجاد کند و حجم آب را بیشتر از واقعیت نشان دهد.
- آب از هر سینه کبکی، وارد یک حوض کوچک می شود که حوض کلگی نامیده می شود و از آنجا در آبناهی بزرگ باغ دولت آباد جاری می شود.
- این آبناهی دقیقاً بر محور اصلی باغ قرار دارد و ابعاد آن متناسب با ارتفاع بادگیر عمارت هشتی است، بطوریکه تصویر این عمارت را بگونه ای کامل در آب منعکس می کند.
- بعد از آن آب از زیر عمارت سردر وارد باغ بهشت آیین باغ دولت آباد می شود و به یک استخر 12 ضلعی بزرگ که در شمال عمارت قرار دارد می ریزد و از آنجا به سمت سه استخر مستطیل شکل در سه جانب دیگر سرازیر می شود.
- آب از این استخرها بسوی خیابان ها و آبادی ها جاری می شود و به مصرف کشت و زرع می رسد.
- در واقع معمار تنها به عبور آب از لایه های زیرین زمین و سیراب کردن درختان قناعت نمی کرد، بلکه آب گوارا را به روی زمین می آورد و به نمایش می گذاشت تا روح ساکنان کویر را نیز سیراب کند.

باغ دولت آباد یزد کجاست؟ | آدرس باغ دولت آباد یزد

آدرس دقیق باغ دولت آباد یزد: یزد، خیابان شهید رجایی، میدان شهید بهشتی

در نزدیکی این باغ، امکانات رفاهی مناسبی مانند: پارکینگ عمومی، رستوران های سنتی، کافی شاپ، فروشگاه صنایع دستی و اقامتگاه های بوم گردی وجود دارد. بنابراین شما می توانید پس از بازدید از باغ، زمانی را به صرف غذا، خرید سوغات یا حتی اقامت در اقامتگاه های سنتی اختصاص دهید. از نقاط مختلف شهر تاکسی ها و اتوبوس های شهری شما را به نزدیکی باغ می رسانند.

اگر با خودرو شخصی سفر می کنید، نگران جای پارک نباشید؛ اطراف باغ فضای کافی برای پارک خودرو وجود دارد. می توانید با استفاده از اپلیکیشن هایی مانند: نشان، بلد یا گوگل مپس، مسیر خود را به راحتی پیدا کنید.

ساعت بازدید باغ دولت آباد یزد

اگر قصد بازدید از باغ دولت آباد را دارید، باید بگوییم که این مکان تقریباً در تمام ایام سال پذیرای گردشگران است. در فصول گرم سال به ویژه تابستان پیشنهاد می شود عصرها به باغ زیبا سر بزنید. چرا که هوا ملایم تر است و نورپردازی شبانه چهره های افسونگر به باغ می دهد. اگر در بهار یا پاییز سفر می کنید، صبح ها انتخاب خوبی هستند؛ نور خورشید در آن ساعات، نرم تر است و فضا بسیار دلنشین تر و زیبا است.

ساعت بازدید: همروزه از ساعت ۸ صبح تا ۱۰ شب

هزینه بلیط ورودی باغ دولت آباد: معمولاً برای بازدیدکنندگان ایرانی و خارجی متفاوت است اما به صورت کلی هزینه بلیط ورودی باغ دولت آباد حدوداً بین 10000 تومان تا 30000 تومان است که برای گروه های دانشجویی یا تورهای گردشگری، تخفیف هایی در نظر گرفته می شود.

بنابراین بهتر است پیش از مراجعه به این بنا با شکوه با جستجو در سایت های معتبر گردشگری یا از طریق تماس تلفنی با مجموعه آرچی لرن، از آخرین تغییرات ساعت بازدید و هزینه بلیط مطلع شوید.

سخن آخر

باغ دولت آباد از مجموعه های مشهور دوره زندیه می باشد که قدمت ساخت آن به سال 1160 هجری قمری باز می گردد. این باغ به دستور محمد تقی خان بافقی، حکمران و والی یزد ساخته شد.

در واقع باغ دولت آباد دارای چهار بنای اصلی بوده که سه دستگاه آن به نام هشتی، تالار طنابی و سردر هنوز بر پای است و قسمتی از اطاق های زمستانی هم وجود دارد ولی بقیه ساختمان ها و حتی عرصه ی آن از بین رفته است.

علاوه بر این بناهای اصلی، ابنیه فرعی و خدماتی در ضلع شرقی باغ شامل آبدار خانه، شربت خانه، آشپزخانه و تاسیسات چاه و منبع آب با گاورو وجود دارد که در مواقع کم آبی برای پر کردن حوض های متعدد باغ دولت آباد از آن استفاده می شده است.

مجموعه ساختمان های باغ دولت آباد هر یک دارای مشخصات معماری و جلوه های اصیلی از کاربرد فضا های مورد نیاز در آن زمان است.

در سمت غرب عمارت هشتی، "عمارت طنابی" بزرگ و مجلی قرار دارد که دارای بادگیری مربع شکل و رو به باغ است. در دو طرف تالار طنابی، تالارها، صفا ها و شبستان هایی در یک طبقه جای دارد که در و روزن های آن ها به طنابی باز میشود.

در زیر طنابی، زیر زمینی ژرف کنده اند که با دو پله راست به باغ می پیوندد و از طرف جنوب با راهروی به محوطه زیر بادگیر ارتباط دارد.

باغ دولت آباد، از جمله باغ های قدیمی یزد است که در محله چهارمنار قرار دارد. این باغ از جمله باغ هایی است که در آثار ملی ایران و در سازمان جهانی یونسکو به ثبت رسیده اند

منابع:

CASE STUDY OF DOLATABAD GARDEN IN YAZD CITY, IRAN

جعفر کریمی پناه

به عنوان یک معمار با تجربه، وظیفه خودم میدونم که تجربیاتم رو در اختیار عزیزانی که به این حوزه علاقه دارند قرار بدم و در این مسیر راهنماییشون کنم.